

1. Max Ernst: Harminchárom kislány indul lepkevadászatra, 1958
Museo Thyssen-Bornemisza, Madrid

A szürkés-fehéres, töredezett, kristályos rétegekből élesen kiemelkedő, izzó hatású narancs és sárga felületek öntörvényűen alakítják a kép vibráló kompozícióját, lüktető hatást kölcsönözve Rozsda művének. A festményt egy belga magángyűjtő az 1970-ben, a brüsszeli Hôtel Amigoban szervezett egyéni Rozsda kiállítás alkalmával vásárolta meg. A keletkezését illetően leginkább 1960–62 közé tehető mű Rozsda életének azon időszakából való, amikor művészetét hosszú idő után és legfőképpen André Breton és a szurrealisták körében végre nemzetközileg elismerték.

Rozsda művészetéről sokáig nem volt átfogó, részletes összegzés; életműve fragmentumokban volt leginkább ismert – bizonyos szálak csak Magyarországon, mások pedig csak Franciaországban voltak ismertek. Ezen a téren a Rozsda halálát egy évvel megelőző, 1998-as, műcsarnokbeli

79. ▶ ROZSDA ENDRE (1913-1999)

Gyűjtögetők, 1960-62 körül (*Les Incendiaires*)

Olaj, vászon, 50x61 cm
Jelezve balra lent: Rozsda

Kezdő ár: 3 400 000 Ft / 10 968 EUR
Becsérték: 6 000 000 – 8 000 000 Ft
Estimated value: 19 355 – 25 806 EUR

KIÁLLÍTVA:

▶ Endre Rozsda. Salons de l'Hôtel Amigo, Brüsszel, 1970, katalógus: 18.

életmű-kiállítás hozott áttörést. Az akkor megjelent katalógus szövegei, illetve egy vele készített interjú számos, a nagyközönség és a szakma számára addig ismeretlen részletet publikált. A kutatások a mai napig zajlanak, és az egymást követő kiállítások, kiemelendő a születésének centenáriumára rendezett több magyarországi kiállítás (Magyar Nemzeti Galéria, Várfok Galéria, stb.), valamint publikációk mindig újabb nőanszokkal egészítik ki vagy helyezik új megvilágításba az eddig ismert tényeket. Rozsda közeli ismerősei jól tudták, hogy majd' élete végéig Rozsda nem sokat foglalkozott művészetének piaci megítélésével, sokáig nem is törekedett állandó szakmai képviselőre. Művészetének jelentős hányada az idő jelenségének erősen szubjektív és sajátos felfogásán alapult, így művészetében nem a hagyományos alkotói íveket, időszakokat kell keresni. Jellemző ebben

a vonatkozásban Rozsda alkotómódszere: évente csupán néhány képet festett (bevallása szerint 1998-ban nyolcat is) – volt amelyik akár egy vagy több évig készült, volt, ami párhuzamosan – általában dokumentáció nélkül. Így az életmű kronológiája sok tekintetben tartogat meglepetéseket a mai napig.

Rozsda 1957. január elején érkezik másodjára – immáron végérvényesen – Párizsba. Hamarosan belebotlik a Galerie Furstenbergbe, melyben Max Ernst és Yves Tanguy – Rozsda által két igen tisztelt művész – munkái lógtak. Nehezen, de meggyőzi Simone Collinet tulajdonost, hogy nézze meg még Magyarországról átmenekített szurrealista műveit és végül sikerrel, hiszen Collinet értesíti első férjét, André Bretont, a magyar felfedeztről. Rozsda néhány hét múlva a Galerie Furstenbergben állít ki, André

2. Rozsda Endre: Bűjőcska (Cache-cache), 1956-1957 körül
magántulajdon

3. Rozsda Endre: Bábel tornya (Tour de Babel), 1963
Atelier Rozsda, Párizs

Breton külön ajánlásával. A tulajdonos Collinet a '90-es évek végéig az egyetlen galerista lesz Rozsda életében, aki rendszeres jelleggel, éveken keresztül foglalkozott művészetével. Nem meglepő hát, ha ugyanitt kerül megrendezésre a második, már tekintélyesebb egyéni kiállítása 1963-ban, ahol Rozsda szinte minden művet eladott: a mai napig őrzött vendégkönyvet olyan személyek írták alá mint Breton, Raymond Queneau, Hans Bellmer, Hans Arp, Maria Helena Vieira da Silva, Lucien Hervé, Marcel Jean, Jean Renoir, Patrick Waldberg vagy Alix de Rotschild. Itt szerepel 1963-as keltezéssel a *Bábel Tornya* című kép, amely már a *Gyűjtögetők*hoz képest egy következő fázist mutat, mégis részleteit tekintve szoros összefüggésbe hozható a művel. Stíláról szempontból nézve a mű a '98-as katalógusban publikált *Nagyvárosi fényekkel* mutat leginkább közeli rokonságot. 1964-ben Rozsdának ítéltek a Copley-díjat. Elég néhány

nevet említeni, hogy egyértelművé váljon e díj súlya: Marcel Duchamp, Max Ernst, Man Ray, Hans Arp de Sir Herbert Read is szerepel azon a listán, mely a díj odaítélésében résztvevő tanácsadókból, elnökségi tagokból áll.

Egy levélpiszkozat másolatát őrzi az Atelier Rozsda archívuma: Simone Collinet 1980 márciusában, azaz halála előtt néhány héttel, két és fél oldalon keresztül kizárólag Rozsda művészetéről ír egy ismerősének, csodálkozva azon, vajon hogyan lehetséges az, hogy nem nyerte el addig méltó helyét a magyar származású, később francia állampolgárságú művész. „Biztonsággal beszélök erről, mert mindazon festők, akik íránt ez idáig érdeklődtem, többé-kevésbe belekóstoltak a dicsőségbe.” Rozsda művésze-e első látásra nehezen állítható közvetlen párhuzamba más kortárs életművekkel, ő maga mindennemű besorolástól elhatárolódott: az

elmúlt évek kutatásai ugyanakkor egyre inkább arra hívják fel a figyelmet, hogy Rozsda igenis egy hullámhosszon mozgott sok pályatársával – mindannyi nehezen besorolható életművel: sajátos viszonya az idővel, az éber álom állapotában zajló alkotói folyamata, a szinte automatikus módon létrehozott rajzai, festészeti technikái vagy fotográfiai kísérletei mind ezt bizonyítják. Az Egyesült Államok tekintetében, ahol igen kedvelt volt művésze, sok szempontból fűződik a szurrealizmusból kifejlődő absztrakt szurrealizmus, illetve expresszionizmus tendenciáival. Max Ernst, Yves Tanguy, Hans Bellmer, André Masson, Vieira da Silva csak néhány azon nevek közül, akikhez Rozsda kivételes művésze-e asszociálható, de mindegyik esetben – ahogy Breton is jelezte Rozsda felé – leginkább szurrealista gondolkodásmódjuk az, ami összeköti őket.

Kálmán Borbála